

Vezető gondolatok az unitárius ifjúság számára.¹⁾

Készséggel tesztek eleget azon szives felkérésüknek, hogy egyházunk ifjúságának ez összegyűlésén megjelenjek, és felolvasást tartsak. Tennem annál kellemesebb, mert ez teret nyújt nemcsak arra, hogy az élettapasztalatok alapján leszűrt tanácsokat adhassak, hanem arra is, hogy a saját ifjúságunkra is visszaemlékezsem. Utóbbival kezdem, mert hisz az ember életében talán azok voltak az önérettől legerősebben duzzadó pillanatok, mikor zsebben a még meleg érettségi bizonyítvánnyal, vagy a felkötött káplári bojttal és felvarrott páros csillaggal, magunkat is már valakinek éreztük, kit már meglátni és észrevenni mások is kötelesek, mi pedig — egy titkos jövő előtt állva — a pásztorbotot, vagy vezéri pálcát is felénk közeledni láttuk, vagy legalább is látni véltük.

Olyanok voltunk, mint a ma született lepke, midőn szárnyain a még érintetlen himporral egy verőfényes szép napon a virágzó természet kertjébe lép, s széttekint annak virágai között, kutatva, hogy melyik is érdemes arra, hogy reászálljon? Így néztünk szét magunk is az előttünk álló életpályák között, fűrkésző tekintettel keresve, hogy melyik is az, melyen képességünk — tavaszunk — megfelelő érvényesülést találhat?

Mint minden *ma*, úgy ez önéretet tultengés is, rövid életű volt. Addig tartott, a míg pályaválasztásunk megtörtént. A továbbtanulás tartalma alatt még csak e *választott pályának*, de ennek befejezte után már az *életnek* nehézségeit kellett észrevennünk, átéreznünk. Az élet a maga csalódásaival, erkölcsi és anyagi terheivel, naponként letörölt egy-egy rovátka himport tündöklő álmainkból, s minket szinte észrevétlenül tanított, edzett, formált, alakított, és átalakított és pedig egyeseket szorgalmason dolgozó szerény *méh*-ekké, másokat felemelt méh család fejekké.

Bár küzdelmes volt a mi ifjúságunk életének folyamata is, mégis hatványozottan könnyebb volt a mi helyzetünk a *multban*, mikor egy gondos gazda, (volt államunk) nemcsak a méz-

¹⁾ Felolvasás Nagyajtán 1930. aug. 28-án tartott ifjúsági konferencián.

virágot termelő fákat elültette, s gondosan nevelte, de virágos kertet is teremtett számunkra: készen adta a kaptárt, melybe a mézet összehordjuk, sőt belehelyezte az üres lépet is, hogy munkaidőt ennek készítésével se veszítsünk, s a mi feladatunk csak a méz összehordás és raktározás maradt; és mennyivel *nehezebb* a helyzet *ma*, a mai fiatalságnak a helyzete, melynek még a kaptárt is kell keresnie, valahol egy elhagyatott odvas fában, s melyet saját akaratan kívül legfennebb egyetlen jó Istenünk segedelme segít jövője megalapozásában.

Mi, kik ma már a tegnap ifjúsága vagyunk, a mai ifjúságnak a saját tapasztalatainkból leszűrt tanácsokat adhatunk segítségül, s midőn tesszük, óhajtjuk, hogy vajha halló fülekhez szóllanánk, s vajha mindég szemük előtt lebegne a közmondás: „más kárán tanul az okos“. Minthogy ezuttal főleg a hitünk ifjúsága előtt beszélek, tapasztalataimat és tanácsaimat is egyházi vonatkozási t érre korlátolom; természetesen mivel hitünk itteni ifjúsága 100°/o-ban fajunknak is tagja, azok fajunk érdekeit is érintik.

*

A múlt napokban Marosvásárhelyen tartott felolvasásomban felemlítettem, hogy egyik volt szenátor barátom így szólott hozzám: „szinte hihetetlen, hogy ti unitáriusok csak hetvenezeren legyetek, hisz minden tudományos és társadalmi megmozdulásban egy-egy unitáriust látunk az élen munkálók között“. A mi a munkálást illeti, el kell ismernünk e megállapítás valóságát, s elismeréssel kell nyugtázzuk annak észrevételét. Elődeink értékes helyzettfelismerése és helyt álló útmutatásának köszönhetjük a kedvező adottságot.

Mi unitáriusok, az anyagiak terén szegények vagyunk, s így a vagyon erejének bástyáját nem állithatjuk a magunk, hitünk és intézményeink védelmére; mi lélekszámság kevesen vagyunk, s így a tömeg súlyát és vonzó erejét nem tekinthetjük magunkénak, örökéletünk biztosítékának; mi tehát csak az *értéket termelő érdemes munkával* bizonyíthatjuk azt, hogy a nemzetek társadalmának hasznos és érdemes tagjai vagyunk. Ez az állandó és érdemes munka, melyet öröklött őserőnk kifejtésével végzünk, továbbá hitünknek örök igazságai, ezek azok a bástyák, melyek unitarizmusunknak biztosítottak a multban és biztosítanak a jövőben is nemcsak elismerést, hanem örök életet is.

Állandó munkálkodásunknak kettős irányban kell megnyilatkoznia és pedig: *befelé* és *kifelé*.

Befelé. Iránytünk kell legyen egymásnak nemcsak ismerete, s nemcsak megismerése, de testvéries együtt érzése és együttmunkálása is. A kölcsönös megismerésre törekvés annyira hagyományos és annyira az életbe átültetett, hogy még ma is vannak, kik minket hüvelykeseknek neveznek, s hüvelykujjunk bizonyos alakításából magyarázzák, hogy mi egymást gyorsan felismerjük; pedig hát sokkal egyszerűbb és természetesebb oka van ennek és pedig az, hogy mi törekszünk egymással minél gyakrabban találkozni, egymást megismerni, egymásban a tehetséget felismerni. És ha felismertük, akkor annak fejlődését nemcsak fokozott figyelemmel kísérjük, de törekszünk a fejlődést gátló akadályokat útból elhárítani, s haladását erőnkhez mérten támogatni akkor is „mikor nem is látja, mikor nem is várja.“ E cél érdekében munkálnak az ifjúsági oly vándorgyűlések, minő a jeleni is, miért is azt és azoknak gondolatát melegen köszöntöm.

Továbbá nálunk nincsenek ugynevezett osztályok, kasztok, nincsenek születési előjogok. Ilyenek léte ellenkezik fajunk alaptermészetével is, hisz épen a mi nagyemlékű — sajnos korán elhunyt — Szentiványi Mihály, egyik elődünk, foglalta klaszikus szépséggel dalba a testvéries egyenlőséget, dalolván:

„Te zsellér vagy, én meg székely,
De egünkre egy nap jön fel,
Egy eső hull a földünkre,
Mért volnék én különb, mint te?“

E testvéries egyenlőség természetes következménye, hogy vezető állásainkat sem a születési előjog, vagy hagyományos öröklés, hanem a képesség és cselekvő akarat alapján töltjük be, és mindenkit addig hagyunk az elhívott polcon, míg állása követelményeinek és a hozzá fűzött várakozásoknak megfelelni képes. Az érdemes múlt megfelelő elismerésre és tiszteletre kötelez, de nem *jogosít* arra, hogy jobbal és érdemesebbel ki ne cseréljük. A testvéries egyenlőség legszebb példája az, hogy egyházi életünk vezető állásait is jórészt a székely szöttekből, a papi és tanítói bölcsőből kikerült vezetőink töltik be; és e célt óhajtja szolgálni jövőben is a „kőri gyermek“ tanításának már bevezetett intézménye, mely érdemes felügyelő gondnoki karunk örök dicsősége marad. Az elviselhetetlenül megdrágult tanítási és nevelési költségeket egyes egyházköreink gyűjtik össze és nyújtják az illető egyházkör legszegényebb, de a legtöbb tehetséget mutató ifja kiké-

peztethetéséhez. Minthogy ez irányban *állandó a fejlődés*, s mint-hogy *egyetlen őserőnek a parlagon hagyása veszteség*, a szükséges anyagiak gyarapításáról erőteljesen gondoskodnunk kell, s nagyon óhajtanám, ha ifjúságunk is a „köri gyermek“ nevelésének és kiképzésének biztosítására segélyünkre sietne. Milyen felemelő lenne, ha minden egyleti tag havonta bár *egyetlen tizórai kifli* ellenértékét, ha minden hívőnk évente bár egy-egy fél nap-szám árát a saját egyházköre felügyelő gondnokának beküldené az egyházköri gyermekek tanulmányi alapjának megteremtésére és célirányos kifejlesztésére.

Az kétségtelen, hogy ifjúságunknak nemcsak tanulnia, hanem a mindennapi életet is, annak nehézségeit és küzdelmeit is, valamint egyházunk szervezetét s e szervezetnek mikénti működését, s végül egyházunk történelmét is ismernie kell; a megismerhetéről gondoskodtunk az „Unitárius Kis Tükör“ kifejezőbb és részletesebb megjelentetése útján, mely az aprotálási eljárás nehézségein már valahára átesett, s a napokban hagyja el a sajtót¹; az étellel való megismerkedés céljából igen szívesen venném, ha ifjúságunk bekapcsolódna az egyházközségi és fokozatosan az egyházvezetői életbe is. Az érdemesebbeknek presbiteri, és a még kiforrottabbaknak főtanácsi képviselőkké választásának akadályát nem látom. Az öregek ereje és munkaképessége a természet törvényei szerint fogy s ez pótlandó. Az öregek tapasztalata és bölcsessége kibővitendő az ifjúság tanulás vágyával és tettei készségével.

Mint minden az életben, úgy egyházunk szervezete, sőt bizonyos fokban dogmái is, a fejlődés törvényének vannak alávetve. E téren nem az ugrásszerű radikális átalakulást, hanem a fokozatos fejlődést támogatom. Minden kezdeményezésnél számolni kell a külső nehézségekkel és befolyásokkal ép úgy, mint az azok legyőzésére szükséges erőmennyiséggel, valamint a történelmi hagyományokkal és fajunk bizonyos konzervativizmusával.

Épen mint a gazdasági termelések terén számolnunk kell a lehetőségekkel, mert pl. Háromszéken hasztalan akarok szőlőtermelést bevezetni, barack- és diótermelést fejleszteni, mert a körülövedző magas hegyekről estéenként elinduló hidegebb légáramlat bénítja azoknak kifejlődését, sőt a kemény tél kipusztítja azoknak életét is; ép úgy a kiviteli erőknél elégtelensége megöli az egyébként üdvös törekvésnek is. Alaposan mérlegelendő fajiságunk

¹ Azóta megjelent. Szerk.

bizonyos fokú konzervativizmusa is. Az érdeemes történelmi múlt bizonyos nemes patinát vont intézményeink köré, s ezeknek hámozása csak szakértő kézzel és csakis javító célzattal kísérelhető meg. Fajiságunk alapjellege mereven különbözik pl. a zsidótól. Ez utóbbi mindent fel tesz egy lapra, s ha mindenét elveszíti, újra kezdi. Nekünk azonban drágák őseink intézményei, őseink megszentelt földje, nekünk ezért és itt „élnünk és halnunk kell“.

A kiérlelt fokozatos fejlődés kiviteléhez szükséges erő már fokozható: *akarattal és testvériességgel*. Az erős akarat már fél siker. A nagy Berzsenyi már figyelmünkbe ajánlotta, felhíván minket: „mutasd meg mit vihet ki erős szivláng alatt, az elszántság hatalma és az ércz akarat“, s fokozandó a testvéries együttmunkálással. Iskola példája ennek az iskoláinkban tanult példázat, mely szerint egy buzaszálat egy kis gyermek ereje is eltörni képes, ha azonban száz buzaszálat egy kérébe kötünk, annak meghajlítására még kétszáz gyermek ereje sem elegendő. Az erők összetétele és együttmunkálása már nem az összetett erők összege, hanem azoknak hatványa. Az ily erő már nemcsak sikert biztosítani képes, hanem oly értéket is mutat, melyet mindennek és mindenkinek észrevennie, meglátni, mérlegelnie és tiszteletben tartania kell.

Kifelé. Már említettem, hogy lélekszám arányunk tömegsúlyt nem képvisel, vagyoni erőnk gyarlósága hitünk és intézményeink védbástyáját nem képezi, ha tehát mi élni és fennmaradni akarunk, azt csak úgy biztosíthatjuk, ha *magunkat és szervezeteinket a művelt világ szemében értékeseknek, s így szükségeseknek mutatjuk be*. Tapasztalataim és meggyőződéseim szerint az elődeink által mutatott úton kell haladnunk, s azon még taposottabb ösvényeket vágnunk. Ez út: *az őserőknek és képességeinknek a tudomány- és erkölcs birodalom mezején való értékesítése*. Vallásalapításunktól kezdve napjainkig minden kornak megvolt a maga nagyobb-kisebb Dávid Ference, Szentábrahámi Mihály, Székely Sándora, Kriza János, Mikó Lőrinc, Brassai Sámuelje, Jakab Elekje, Ferencz Józsefje és a többi felsorolhatatlan nagy számú kitünősége, akik irodalmi, társadalmi stb. tevékenységükkel nemcsak az unitarizmus ismeretét és elismerését, kivívták, de irányunkban a nagy világ figyelmét is felkeltették, s reánk irányították. Nekik köszönhetjük azt az általános becslést, melyet örökségül kaptunk; de azt a *kötelezettséget* is, hogy ez értéket elhomályosodni, vagy elveszni ne engedjük. Napjainkban is foly az értéktermelő munka, csak példaképen említem meg, hogy Dr. Gyergyay, Dr. Márkos, Gyallay

stb.-nek az országhatárokat is túllépő sikereiben az unitarizmus universális elismerésének öregbitését is megnyilatkozni érezzük. Hangyaszorgalommal kell ez útirányon tovább haladnunk, s erős akarattal, szívós kitartással újabb és újabb értékeket termelnünk.

A helybeli — nagyajtai — papi házunkon elhelyezett Kriza emléktábláról olvassák Önök — ifjú barátaim, — hogy „dalban a dalnok is él“. Vagyis a termelt érték fénye visszasugárzik a termelőre, annak minden vonatkozásaira is. E fénysugarak tömegből képződött az a fény kéve, mely az unitarizmust körülövedzi.

És ma is mennyi érték szunyad hiveink asztalfiókjáiban, melyeknek napfényre törését a gazdasági, anyagi nehézségek gátolják. E nehézségek legyőzésében annyi mulasztás terhel a múltból, hogy nem törekedtünk *erőtömörítéssel* az akadályokat legyőzni. Ezt pótlendő alakult az Unitárius Irodalmi Társaság, és fokozott buzgalommal, s jelentős sikerrel törekszünk annak anyagi erősségét megalapozni és oda fejleszteni, hogy hivatásszerű tevékenységét a siker biztonságával megkezdhesse. Ez egyesületünk szeretetét, s annak kiadványai szorgalmas forgatását ifjú barátainknak figyelmébe ajánlom.

A tudomány *erkölcs* nélkül a biblia szavai szerint csak „zengő ércz és pengő czimbalom“; vagy is olyan, mint a téli nap, fénylik, de nem melegít. Minden erkölcsi fogyatékoság nagy hiba. A legjobban szabott ruha is elvesziti vonzását, ha sáros. Bénítja az önbecsérzetet. Az önérdeknek háttérbe szorítása, az egyházi közérdeknek önzetlen, erőteljes munkálása: az erkölcs mezején járás. Figyelmébe kell ajánlanom ifjúságunknak, hogy az erkölcsi magaviseletet nemcsak az iskolai bizonyítvány, hanem a gyakorlati élet is klasszifikálja és azt az élet magyon is nyilvántartja.

Öntudatoságot várok, és *önérzetességet* kérek ifjúságunktól. Úgy vallási, mint faji tekintetben oly történelmi múlt áll mögöttünk, és oly várakozásteljes jövő áll előttünk, hogy nem kis büszkeséggel hangoztathatjuk unitárius mivoltunkat. Ki pedig öntudatos és önérzetes, az nemcsak *tudni*, de *érezni* is fogja, hogy miképp cselekedjék az élet súlya és nehézségei közepette is hitünkért, fajunkért.

Vajha megfigyeléseim és útmutatásaim termő talajba hullott magvak lennének és maradnának!

Meleg szeretettel üdvözlöm az unitárius ifjúság vándorgyűlését, annak megjelent tagjait, kívánom munkálkodásukhoz a sikert, s kérem ahoz egyetlen Istenünk segedelmét és áldását.

Dr. Ferenczy Géza, főgondnok.

Kovácsi Antal.

(Folyt.)

Az 1841. évi reform és az Entwurf. Egyház- és iskolatörténeti szempontból igen fontos az a kiváló munka, melyet Kovács az alkotmányos élet megkezdése után a meginduló Keresztény Magvető hasábjain kifejtett. Ő az első, aki nálunk a hosszú hallgatás után irodalmilag megszólal. Ő az, aki az országos iskolai reformtörekvésekkel szemben az unitárius közvéleménynek hangot ad. E bírálataiban hű és megértő tanítványa Brassainak, kinek pszichológiai és módszertani ismereteken alapuló elveit magáéinak vallja, de reformja hiányai előtt sem huny szemet. Egyenlő nyíltsággal és őszinteséggel meglátja és elismeri előnyeit és hibáit a régi felekezeti középiskolának is, az Entwurf iskolájának is. Azon a képen, melyet az 1848 előtti és utáni iskoláról rajzol, részrehajlás nélküli elfogulatlansággal festi a fény- és árnyoldalakat.

A régi rendszert sok tekintetben hiányosnak tartja.¹ Hiányos volt mindenek előtt az *anyanyelv művelése* tekintetében, és abban is, hogy kevés tudást nyújtott. A korszellem haladása már rég megelőzte az iskolát, amely még mindig jóformán egyetlen feladattal, a latin erőltetésével bajoskodott. De ez a régi iskola a maga idejében — nem tagadható — „megfelelt a kor kívánatának“, mert a főcél, a latin tudását elérte s ami kevés tudományra szükségük volt, azt később érettebb korban jól megértették s meg is tanulták. Aztán jött a korondi zsinat tantervreformja, melynek motivuma az anyai nyelv művelése és korszerű ismeretek szerzése. Miben állott a „gyökeres“ változás? Kovács „gyökeres“ változásról beszél. Brassai csak a rozoga szekér tengelye megerősítésének, az elkopott részek kijavításának, tengelykenésnek nevezi, mely a multhoz képest lényeges haladás, de a józan követelményekhez képest alig egy kis lépés előre. Kovács szerint e reformnak voltak örvendetes eredményei, de hiányai is. *Eredménye* az, hogy az oktatás nyelve a

¹ Iskoláinkról. Keresztény Magvető, 1861.